

79. Latvijas Universitātes starptautiskā zinātniskā konference

Dezinformācijas un sazvērētību radītie riski demokrātijai: Latvijas pieredzes pārlūkošana

Demokrātijas krīzes un Latvijas relatīvās atpalcības rāmējumi akadēmiskajās un mediju publikācijās: sistēmtransformācijas, sabiedrības mediatizācijas un publiskā viedokļa aspekti (2018–2021)

Sistēmtransformācija Latvijā un tās periodizācija (Skudra 2002)

«**Sistēmtransformācija Latvijā** aptver Latvijas elites – galvenokārt tās ekonomisko un politisko interešu grupu – vadītos politiskos un ekonomiskos, kā arī sociālos un kultūras procesus, kuru rezultātā norisinās vietējā autoritārā sociālistiskā režīma nomaiņa ar «izslēdzošu» (ekskluzīvu) parlamentāro demokrātiju, tiek atjaunota neatkarīga nacionāla Latvijas valsts, bet tās ekonomika, veidojoties funkcionējošai tirgus ekonomikai, iekļaujas kapitālistiskajā pasaules ekonomikā, atbilstoši savai veikspējai starptautiskajā darba dalīšanā.» (38.lpp.)

«Par *sistēmmainīgu* iespējams runāt tikai tādā gadījumā, ja kādā sistēmā principiāli mainās *piekļūšana varai, varas struktūra, varas pretenzija un varas jeb kundzības veids*. Tātad sistēmmainīgas procesa analīzē būtiski svarīgs ir politiskās sistēmas jēdziens, kas aptver *valdību, režīmu un valsti*.» (38.lpp.)

«...par 1989. – 1991. gada notikumiem Latvijā varam runāt kā par **nacionāli demokrātisku revolūciju**, kurā latviešu tautas nacionālās brīvības idejai bija ierādīta augstāka prioritāte par indivīda politiskās brīvības ideju» (38.-39.lpp.)

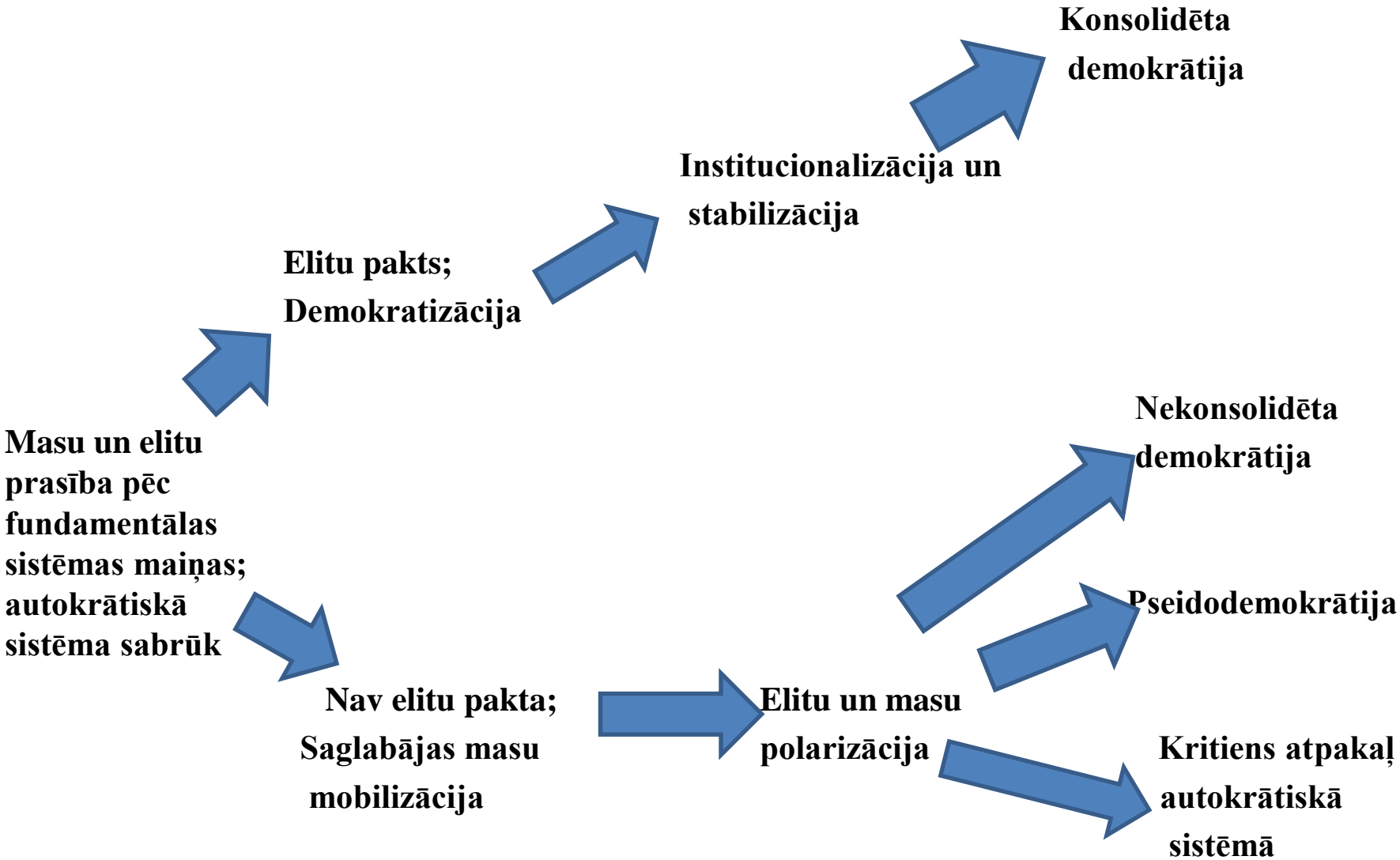
Demokrātiju un nacionālo neatkarību izcīnījusī koalīcija Baltijas valstīs (Merkel 2010, S.366)

“Demokrātiju un nacionālo neatkarību Baltijas valstīs neizcīnīja viena pati nacionālrevolucionāra režīma opozīcija, tās bija moderāti nacionāli konservatīvi noskaņoto disidentu un opozicionāru, kā arī racionāla politiska aprēķina un savas politiskās izdzīvošanas mērķa vadīto un nacionālajā un demokrātiskajā nometnē pārgājušo vecā komunistiskā režīma pārstāvju koalīcijas darbs”(Plakans 1997, Lieven 1994, Raun 1997) (S. 366)

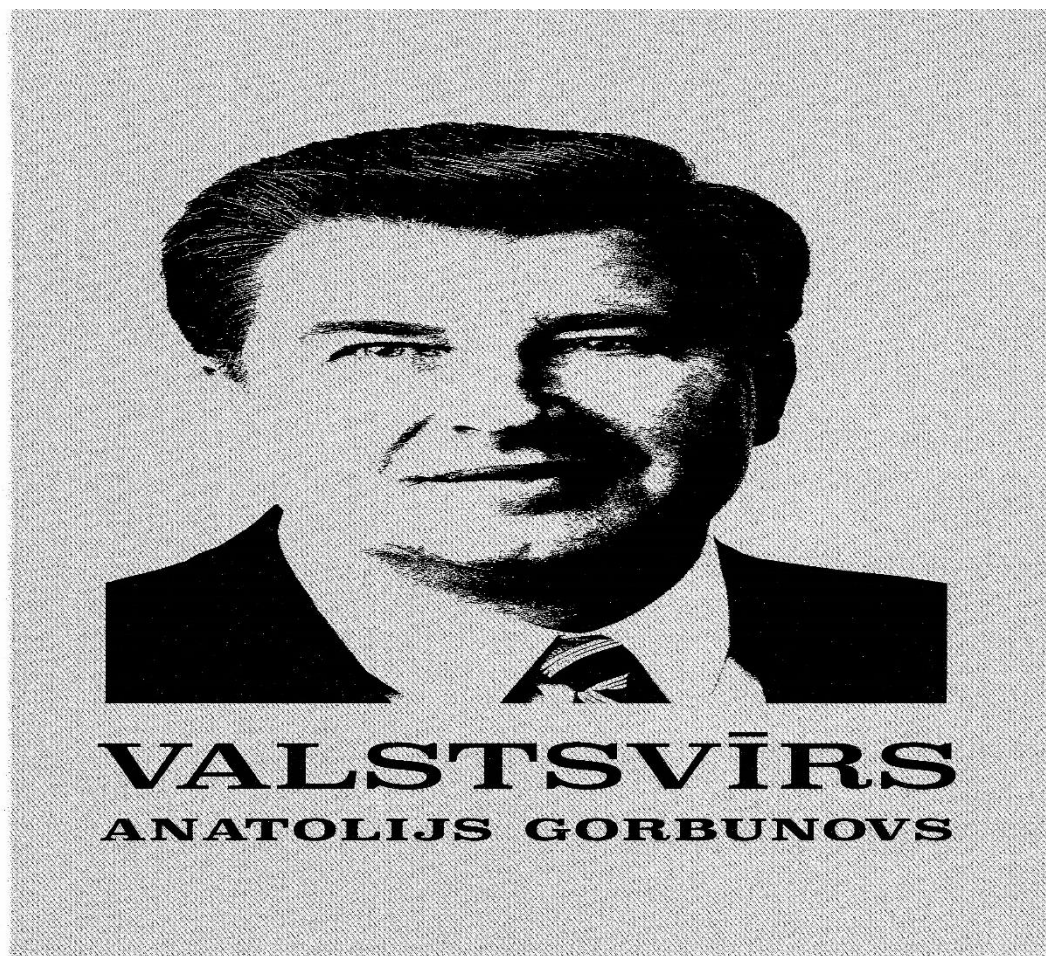
Vecās režīma partijas vislabāk sevi apliecināja sabiedrībās, kurās visvājāk izteikta etniskā segmentācija. Lietuva kā piemērs.

Avots: W.Merkel (2010) *Systemtransformation. Eine Einführung in die Theorie und Empirie der Transformationsforschung*. 2., überarbeitete und erweiterte Auflage. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Transformācija ar un bez elites vienošanās (elite settlements) (Merkel 2010, S.92)

Kārīna Pētersone, Ilze Būmane (2020)

Latvijas Republikas dibinātāji un atjaunotāji (G.Krūmiņš, J.Šiliņš, 2020,16-17)

sabiedrības daļai zināmi fakti, turklāt viņa runa tika pārraidīta Latvijas Televīzijā. Ne Vulfsons, ne citi "brīvdomātāji" vairs netika tvarstīti un arvien brīvāk un lielākā skaitā turpināja paust savus viedokļus medijos, arvien vairāk iedrošinot sabiedrību celt savu prasību latīņu. 1988. gada jūlijā tika dibināta Latvijas Nacionālā neatkarības kustība (LNNK), kas uzreiz bez aplinkiem un tieši pieteica nepieciešamību atjaunot Latvijas politisko neatkarību. Neattaisnojās PSRS centrālajai varai lojālās Latvijas Komunistiskās partijas (LKP) vadības cērības attiecībā uz 1988. gada oktobrī dibināto Latvijas Tautas fronti (LTF). Lai arī dibināšanas kongresā LTF nedeklarēja neatkarības atjaunošanas nepieciešamību, jau pēc pusgada – 1989. gada 31. maijā – ar LTF domes valdes lēmumu neatkarības jautājums tika iekļauts arī LTF dienaskārtībā. "Baltijas ceļš" skaidri apliecināja tautas atbalstu neatkarības idejai. Latvijas PSR Augstākās Padomes (AP) vēlēšanās 1990. gada martā neatkarības atbalstītāji startēja ar skaidru un noteiktu pozīciju. Bija notikusi sabiedriskā viedokļa radikalizēšanās un nosvēršanās par labu neatkarības atgūšanai ārpus PSRS. Atšķirībā no 1989. gadā notikušajām PSRS AP vēlēšanām vēlētāju balsis bez skaidras neatkarību atbalstošas nostājas vairs nevarēja savākt pat simpātiski un runāt labi protoši LKP un komjaunatnes nomenklatūras jaunākās paaudzes pārstāvji. Vairs nepietika ar izvairīšanos no neatkarības jautājuma, tā vietā piesaucot abstraktu suverenitāti un patstāvību. Tieši pateicoties sabiedrības spiedienam, neatkarības atbalstītājiem pieslējās (daļa LKP elites) kura vēl 1989. gada vasarā centās izlaidīt starp noraidošo Maskavas pozīciju un neatkarības atjaunošanu. Viņu balsis

bija *lotis svarīga nepieciešamo 2/3 savākšanai 1990.g. 4. maijā. Par Latvijas neatkarības atjaunošanu nobalsoja 138 no 201 AP deputāti.*

Latvijas Republikas dibinātāji un atjaunotāji (G.Krūmiņš, J.Šiliņš, 2020, 121)

Galvenais 1990. gada AP vēlēšanu jautājums bija neatkarības atjaunošana. Deputāta kandidāta lojalitāte neatkarības idejai un gatavība par to balsot bija galvenais priekšnoteikums kandidātu atlasei no LTF puses. Kandidātu biogrāfijas bija ļoti raibas un atšķirīgas. LTF kandidātu listē bija gan disidenti, kas padomju okupācijas laikā bija tiesāti un sēdējuši cietumā (piemēram, Ints Cālītis un Pēteris Lazda), gan arī personas, kas mērķtiecīgi veidojušas sekmīgu karjeru PSKP un citās okupācijas varas struktūrās (piemēram, Imants Daudišs). Daļa kandidātu bija partijas skolas absolventi, citi no izglītības iestādēm studiju gados izslēgti par brīvdomību. Nekādi formāli izslēdzoši kritēriji attiecībā uz iepriekšējo darbību iekļūšanai LTF vēlēšanu listē netika noteikti, un praksē to arī būtu ļoti grūti izdarīt. Piemēram, ievērojama daļa kandidātu, ieskaitot LTF līderus D. Īvānu, J. Škaparu, I. Godmani un citus, atmodas laikā joprojām bija PSKP biedri. Šeit noteikti jāatceras jau iepriekš pieminētā LTF platforma un ekosistēma, kas sevī iekļāva ļoti dažādu uzskatu cilvēkus, sākot no radikāļiem un visbeidzot ar mēreniem kopējās plūsmas sekotājiem. Šī situācija arī pilnā mērā atspoguļojās LTF deputātu kandidātos. Ļoti iespējams, ka tieši spēja norobežoties no okupācijas perioda kā kritērija kandidātu atlasei bija viena no 1990. gada vēlēšanu panākumu ķīlām.

Kandidātu izvirzīšana un priekšvēlēšanu cīņa bija sarežģīts un izaicinošs process. Vēlēšanu prognozes nepastāvēja, un katrs kandidāts bija gatavs uzņemties atbildību.

Latvijas Republikas dibinātāji un atjaunotāji (G.Krūmiņš, J.Šiliņš, 2020, 318)

AIVARS LEMBERGS

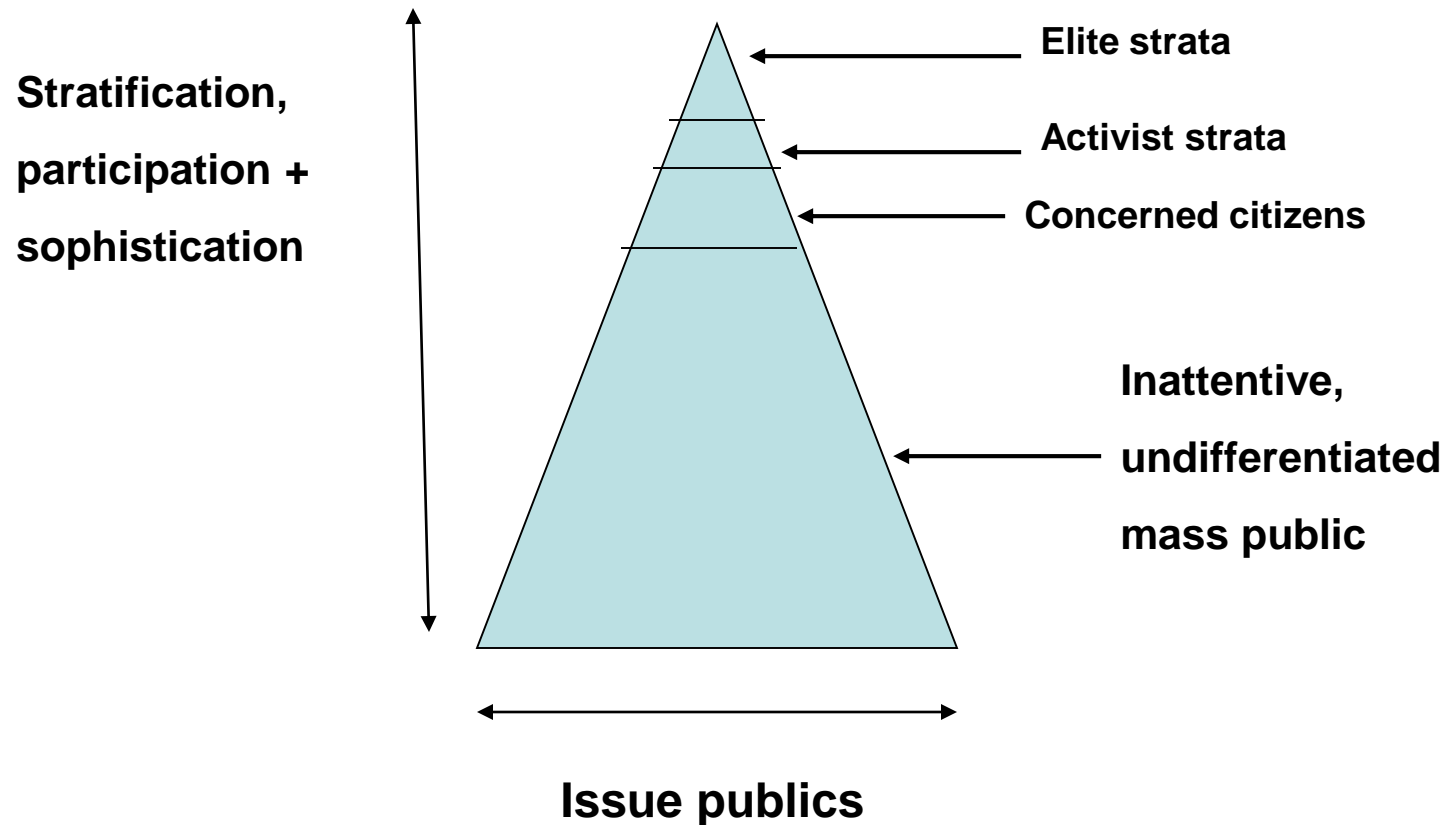
- Dzimis 1953. gada 26. septembrī Jēkabpilī.
- Izglītība: Jēkabpils 1. vidusskola (1972), Latvijas Valsts universitātes Ekonomikas fakultāte, kur iegūta ekonomista kvalifikācija rūpniecības plānošanas specialitātē (1977).
- Pirmā darba pieredze bija skolas gados, strādājot meliorācijā un celtniecībā. Pēc augstskolas absolvēšanas 1977. gadā uzsāka darba gaitas Ventspilī – ostas rūpnīcā par inženieri, turpmākajos gados attīstot karjeru Padomju Savienības Komunistiskās partijas (PSKP) struktūrās – kā Latvijas Komunistiskās partijas (LKP) Ventspils pilsētas komitejas instruktors (1978–1981), LKP Ventspils pilsētas komitejas propagandas un aģitācijas nodaļas vadītājs (1981–1983). 1983. gadā tika iecelts par LKP Ventspils rajona komitejas sekretāru. Neilgu laiku ieņēma LKP CK instruktora amatu Lauksaimniecības un pārtikas rūpniecības nodaļā Rīgā (1987–1988). 1988. gadā atgriezās Ventspilī, kur kļuva par Ventspils pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētāju. *De facto* vada Ventspils pilsētas pašvaldību kopš 1988. gada. Bijis PSKP biedrs (1975–1990).
- 1990. gada martā ievēlēts par Augstākās Padomes (AP) deputātu kā Latvijas Tautas frontes (LTF) kandidāts no 100. Ventspils vēlēšanu apgabala. Par A. Lembergu nobalsoja 6534 no 7569 vēlētājiem.
- No 1990. līdz 1993. gadam bija LR AP deputāts un Ekonomikas komisijas loceklis, darbojās LTF frakcijā. Pēc AP pilnvaru beigām uz deputāta vietu nacionālajā parlamentā vairs nav pretendējis, taču ilgstoši (Latvijas Republikas Saeimas 2006., 2010., 2011. un 2014. gada vēlēšanās) bijis Latvijas Zemnieku savienības premjera amata kandidāts.
- Kopš dibināšanas brīža (1994) vada politisko organizāciju “Latvijai un Ventspilij”, kura pārliecinoši uzvarējusi visās pašvaldību vēlēšanās Ventspilī.
- A. Lembergam ilgstoši izvirzītas apsūdzības smagos ekonomiskos un ar korupciju saistītos noziegumos. 2019. gadā tika iekļauts ASV Valsts kases finanšu kontroles biroja sankciju sarakstā (Magnitska saraksts), kas lika viņam atteikties no amatiem vairākās ietekmīgās institūcijās, kuras viņš ilgstoši bija vadījis.
- Apbalvojumi: III šķiras Triju Zvaigžņu ordenis (2000) un 1991. gada barikāžu dalībnieka piemiņas zīme.

Latvijas Republikas dibinātāji un atjaunotāji (G.Krūmiņš, J.Šiliņš, 2020, 319)

kandidatūru. Bet izskaidrojums priekšsēdētāja sekmēm, manuprāt, samērā vienkāršs. Pilsētas vadībā beidzot ir izvirzījies cilvēks ar patstāvīgu domāšanu un spējām praktiski aizstāvēt Ventspils iedzīvotāju tiesības un intereses, darīt to atklāti un gūt šai cīņā reālus panākumus. Aivaru Lembergu grūti pat nosaukt par politiķi šī vārda tagad populārajā nozīmē. Drīzāk viņš ir saimniecisks darbinieks, arī pēc specialitātes ekonomists. Bet izrādās – tieši iniciatīva un drosmē demokrātijas iespējas izmantot praktiskās pašvaldības iedibināšanai atnesušas viņam vislielāko politisko kapitālu. Tā ir nepārprotama norāde, ka tauta ļoti labi atšķir tos, kas runā par demokrātiju un patstāvību, no citiem, kas šos jēdzienus kompetenti un neatlaidīgi realizē.”

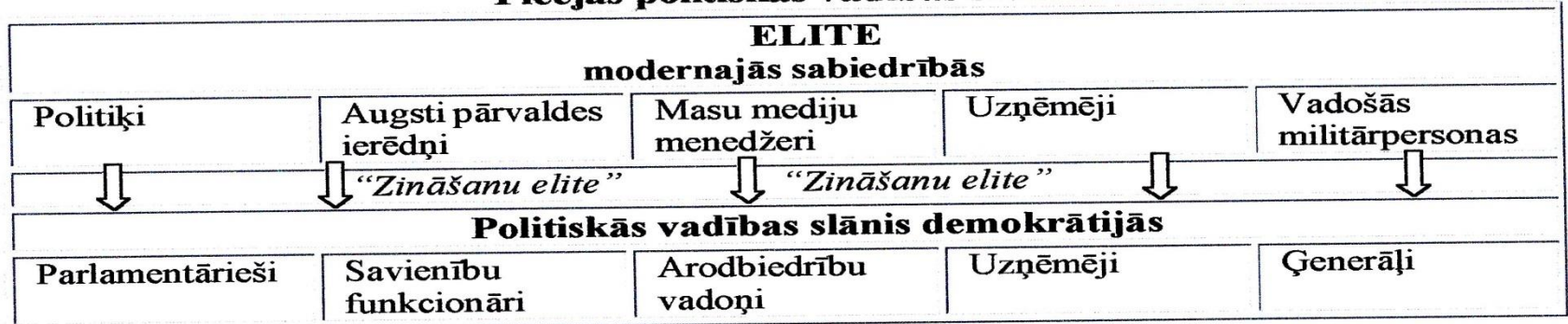
No publikācijas (“Cīņa”, 1990. gada 20. februāris, autors – J. Trops).

Slāņveidīgā plurālisma modelis (Russell W. Neuman 1986)

Elite un politiski vadošais slānis (Kevenhersters 2003,S. 156)

Pieejas politiskās vadības slānim

Avots: Kevenhörter, Paul *Politikwissenschaft* Band 1:
 Entscheidungen und Strukturen der Politik. 2., überarbeitete
 Auflage. Leske+Budrich:Opladen, 2003, S.156
Stratifikācijas teorija – sociālie slāņi
Sociālā psiholoģija – personības faktori
 Izvēles – kanāli, procedūras, mērogi.

“**Elite un demokrātija** neveido pretrunu, ja no masu demokrātijas funkcionēšanas prasībām atklātā sabiedrībā izdarām secinājumu par politiskā vadības personāla rekrutēšanu: izvēles *kanāliem* jābūt pieejamiem, izvēles *procedūrām* atklātām un izvēles *mērogiem* pārskatāmiem. Ja elites ir sociāli veidojumi, kuriem pieder liela ietekme uz sabiedriskās sistēmas saglabāšanu un pārmainīšanu, tad politiskās elites veido tos, demokrātisku izvēles procedūru leģitimētos vadības slāņus, kuri tieši ietekmē politisko amatu ieņemšanu un politisko lēmumu substanci. Demokrātiskas politiskās elites locekļi ir uz laiku pilnvarotie. Viņu atbildība ir piesaistīta demokrātiskajai kārtībai un līdz ar to laika ziņā ierobežota.”
 Turpat, 154. – 155.lpp.

Sistemtransformācijas periodizācija Latvijā

O.Skudra

Sociālistiskās autokrātiskās sistēmas (sistēm)pārmaiņa 1985. – 1991.			Sistēmmaiņa 1991. – 1995.		LR “izslēdzošās” demokrātijas liberali- zācija un konsolidācija 1994./95. – 2002.	
1985.g. – 1988.g. oktobris	1988.g. novembris – 1990.g. 4. maijs	1990.g. jūnijs – 1991.g. augusts	1991.g. augusts – 1993. g. jūlijs	1993.g. augusts – 1995.g. decembris	1996.g. – 1998.g.	1999.g. – 2002.g. (2004.g.)
Nomainās LPSR lī- deri; izveidojas LTF ; PSRS elites vai- rākums izvēlas tirgus eko- nomiku.	LPSR 1990. g. 18.marta vēlēšanās uzvar LTF . LPSR AP 1990.g. 4. maija Dekla- rācija Par LR neatka- rības atjaunošanu.	Nacionālas, neatkarīgas ,parlamentā- ri demokrā- tiskas Latvi- jas valsts atjaunošana 1991.g. 21. augustā.	LR 20.gs. 20-to ga- du konsti- tucionālās iekārtas atjaunoša- na. “Izslē- dzošās” demokrāti- jas mode- lis. 5. Sa- eimas vēlēšanas.	“Šoka” te- rapijas politika, transformā- cijas bedre ekonomikā. KF karas- pēka izve- šana. 6. Sa- eimas vēlē- šanas. Vir- zība uz ES un NATO.	7.Saeimas vēlēšanas, referen- dums par pilsonību. Satversmē iekļauj cilvēka pamattie- sību nodaļu.	8.Saeimas vēlēšanas, referen- dums par ES, iestā- šanās ES, LR uz- ņemšana NATO. Eiroparla- menta vē- lēšanas. Konsolidēta demokrātija.

Avots: Skudra, O. Sistemtransformācija Latvijā un tās periodizācija. *Latvijas Vēsture*. 2002. 1(45): 37. – 43. **Autora papildinājumi** par laika periodu no 2002. gada līdz 2004. gadam, kad sistemtransformāciju Latvijā var uzskatīt par pilnībā noslēgušos.

Prof. P.Vihalema izstrādātā Igaunijas postkomunistiskā tranzīta periodizācija (b.v.,b.g.)

Peeter Vihalemm

Development of the Estonian society and media in 1987-2000

1. Main stages of Estonian post-Communist transition

Estonian post-Communist transition in 1987-2000 can be divided into the following three stages (see Lauristin, Vihalemm, 1997):

Stage 1 - The period of political breakthrough (1987-1991).

This dramatic period could be divided into three subperiods:

- February 1987-May 1988: “the awakening,” birth of the political public sphere;
- June 1988-December 1989: consolidation of national forces, Singing Revolution – the peak of mass movements;
- January 1990-August 1991: institutionalized struggle for the restoration of national independence.

Stage 2 - Laying the foundations of the Estonian state and launching radical economic reforms (1991-1994).

August 1991-September 1992: creating a new constitutional order;

October 1992-December 1994: radical political and economic reforms;

Stage 3: Stabilization period (since 1995)

1995-1997: Economic and social stabilization

1998 - Preparation for joining the European Union

The outline of dominating processes during these stages and their main content is given in Tables 1, 2 and 3.

RĀMJI (MATTHES 2014, S.10)

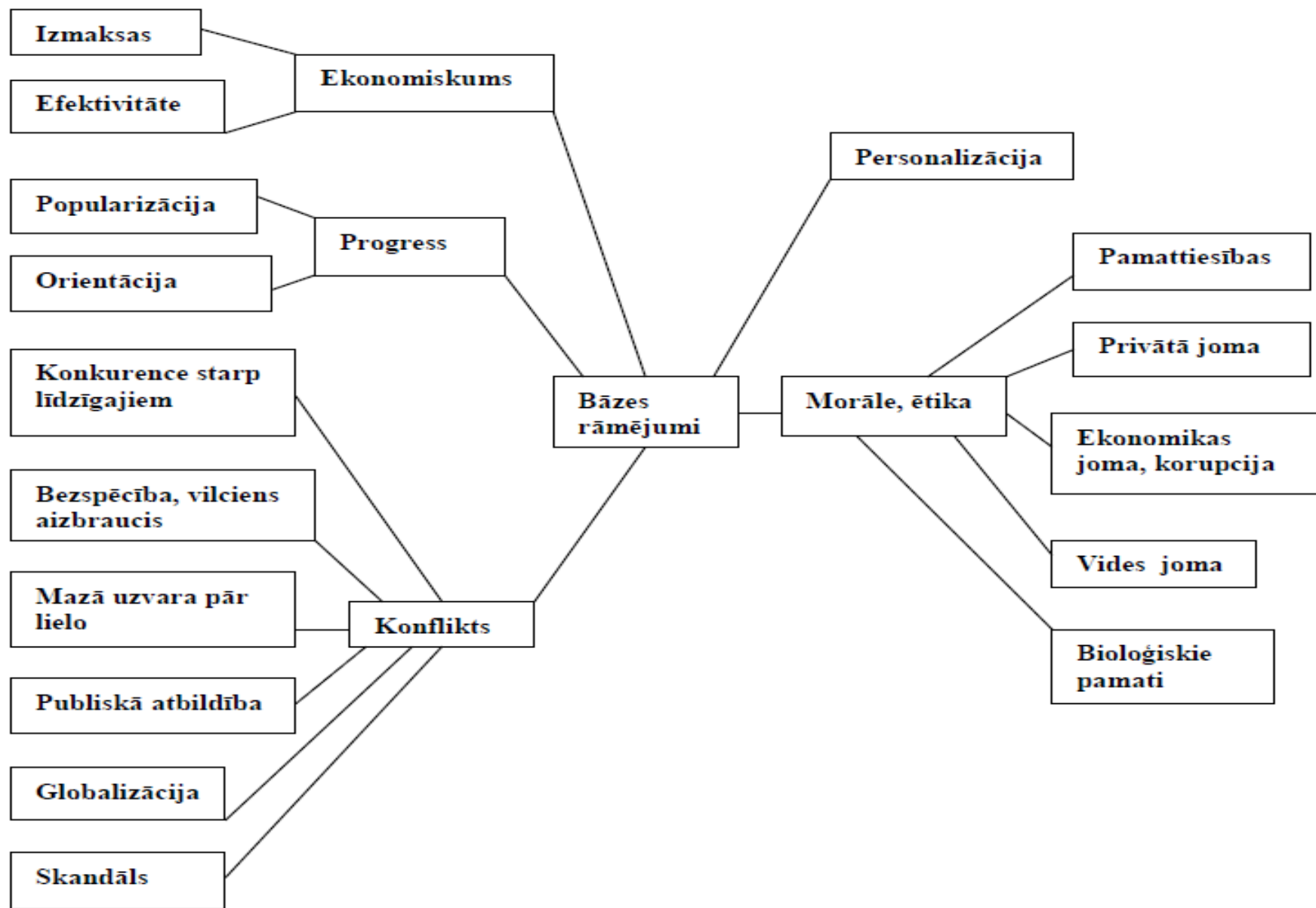
«Rāmji (frames) tiek saprasti kā aktoru «nozīmes horizonti» (*Sinnhorizonte*), kuri zināmas informācijas un pozīcijas izceļ un citas izlaiž (*ausblenden*). *Frames* atrodami pie stratēģiskiem komunikatoriem, mediju saturos, kā arī pie recipientiem. Tādējādi *frames* ir atrodami cilvēka kognitīvajā aparātā, kā arī komunikētajos saturos. Rāmēšanas (*framing*) pieeja atbilstoši tam nodarbojas ar *frames* ģenēzi, izmaiņām un efektiem komunikatoru, mediju satura un recipientu līmenī.»

FRAME-BUILDING UN FRAME-SETTING (MATTHES 2014,S.18; S.23)

«*Frame-Building* apzīmē komunikatora rāmju ietekmi uz žurnālistu rāmjiem un līdz ar to uz mediju rāmjiem.

**Mediju rāmju ietekmi uz recipientu rāmjiem sauc par *Frame-Setting*.»
(S.18)**

«Rāmēšanas (*framing*) pieeja (Ansatz) būvē uz četriem pamata pieņēmumiem: divpusīguma (Ambivalenz) princips, selekcijas princips, konsistences princips, kā arī konkurences princips. Šie pieņēmumi ir atrodami visos šīs pieejas (akadēmiskajos-O.S.) darbos vai nu ekspliciti vai impliciti.» (S.23)

9.attēls Bāzes rāmējumi un subrāmējumi kā semantisks tīkls (Dahinden, 2006, 210).

NO AUGSTĀKĀS PADOMES

LĪDZ SAEIMAI

Kārina Pētersone

kas, sadarbojoties ar finansistiem un grafiķiem, gatavo Latvijas jaunās vai atjaunotās naudas izveidi un meklē vietu, kur to drukāt.

Arī AP Prezidijam tolaik ir visai plašas pilnvaras salīdzinājumā ar Saeimas Prezidija kompetenci, tai skaitā valsts aizsardzības jomā, jo AP priekšsēdētājs ir gan Zemessardzes priekšnieks, gan vada valsts Aizsardzības padomi.

Līdz ar to Augstākajā Padomē koncentrējas visi nozīmīgākie iekšpolitiskie, ārpolitiskie, drošības un pat identitātes jautājumi. Nekad vairs pēc tam neviens no parlamenta sasaukumiem nav uzņēmies tik lielu iniciatīvu valsts dzīves norišu kārtošanā un koordinēšanā.

Taču pati galvenā šī parlamenta sasaukuma misija ir – īstenot tautas doto mandātu un atjaunot Latvijas valstiskumu. AP pēdējā plenārsēdē 1993. gada 5. jūlijā Anatolijs Gorbunovs uzrunā savus kolēģus:

“Tautfrontiskā parlamenta vairākums ir izpildījis savu pamatuzdevumu – valstiskās neatkarības atgūšanu. Latvija kā valsts atzīta visā pasaulē. Ar savu konsekvento darbību šajā laikā esam radījuši priekšnoteikumus reālai Latvijas neatkarībai.”

Savā vērtējumā par Augstākās Padomes triju gadu darbu Ana-

MANTAS DALĪŠANĀ NEPIEDALĪJĀS

Ilze Būmane. *Piebildes Kārina Pētersone*

KRITISKI ATSKATOTIES UZ AUGSTĀKĀS PADOMES darbības pēdējo gadu, Anatolijs Gorbunovs atzīst: “Tas pēdējā laikā bija lielākais trūkums, ka mums nebija pārdomātas tautsaimniecības likumdošanas programmas. Esmu tirgus ekonomikas piekritējs, bet tā savukārt prasa sakārtot īpašuma attiecības, turpināt atklātu privatizāciju valsts uzraudzībā un atbildībā, nostiprināt latu un veicināt Latvijas preču eksportu.” (“Neatkarīgā Cīņa”, 1993.)

Jā, Gorbunovs privatizācijā saskatīja iespēju panākt, ka katram īpašumam ir savs saimnieks. Tas atraisītu saimniekošanas motivāciju un veicinātu atbildību. Bet ne visi uz šo procesu raudzījās no šāda viedokļa. Arī pieminētās valsts kontroles pār procesu acīmredzot pietrūka. Bet iedīgļi privatizācijas izmantošanai savtīgos nolūkos radās jau pirms 5. Saeimas, vēl Augstākās Padomes laikā, kad likumdošanā veidoja privatizācijas pamatus. Varbūt visprecīzāk šo posmu raksturo Daina Gēģera viedoklis: “1990. un 1991. gadā ar Anatoliju tikāmies bieži – jautājumā par iedzīvotāju apgādi ar pārtiku. Par to pieņēma Augstākās Padomes ārkārtas lēmumu, jo Krievijas tirgus bija ciet, ārvalstīs mūs neviens vēl nepazina. To tagad grūti iedomāties, bet 1990. gadā rēķinājām, ka maizes pietiks līdz Ziemassvētkiem... Pilnībā mainījās

Pretrunas elitē («Valstsvīrs», 2020, 636)

Kā redzam, cilvēki tik ļoti Anatolijam Gorbunovam uzticējās, ka šķita, viņš varēs atrisināt ikvienu problēmu, kura viņam tiks uzticēta. Bet, būdam demokrāts, viņš rīkojās pavisam pēc citas loģikas un pārlicības. Viņš patiešām ticēja, ka agrāk vai vēlāk demokrātiskā procesā lietas salāgosies. Un parlamentārās demokrātijas apstākļos, kādi Latvijā bija, vienvalža vara nav iespējama un nav arī vajadzīga. Demokrātija prasa lielu pacietību un negarantē arī rezultātu, bet līdz šim nekas labāks par to nav izdomāts.

Anatolijs Gorbunovs privatizācijas laikā palaisto “pūķi” raksturo īsi un kodolīgi: “Jaunie apstākļi tika dažādi izprasti un naudas vara uztverta ļoti tieši.”

Vai valstsvīra augstais prestižs sabiedrībā bija traucēklis varas un mantas kārajai elitei? Gorbunovs atbild: “Tas, ka šai elitei nederēju, ir taisnība, bet, vai visu būtu varējis vērst savādāk, nevaru apgalvot. Reizē ar visu manu autoritāti pietrūka zināšanu, personiskās īpašības nebija tādas, lai to varētu paveikt.”

Sabiedrība vēl ir pārejas periodā («Valstsvīrs», 2020, 637)

Ja. IVO SA VIEUONIA II SASHTEGLO JOMU UAAUUA. (Valstsvīrs, 1997)

Šodien vaicāts, kādas ir bijušas galvenās klūdas šajā laikā, atsaka:

“Galvenās ieceres bija pareizas, jo tām nebija alternatīvas. Domāju, ka neviens nevarēs nosaukt problēmu, par kuras atrisinājuma diviem variantiem būtu diskutēts un tad pieņemts acīmredzami nepareizais no tiem. Galvenās klūdas tika pieļautas īstenošanā – zemes reformā un privatizācijā.”

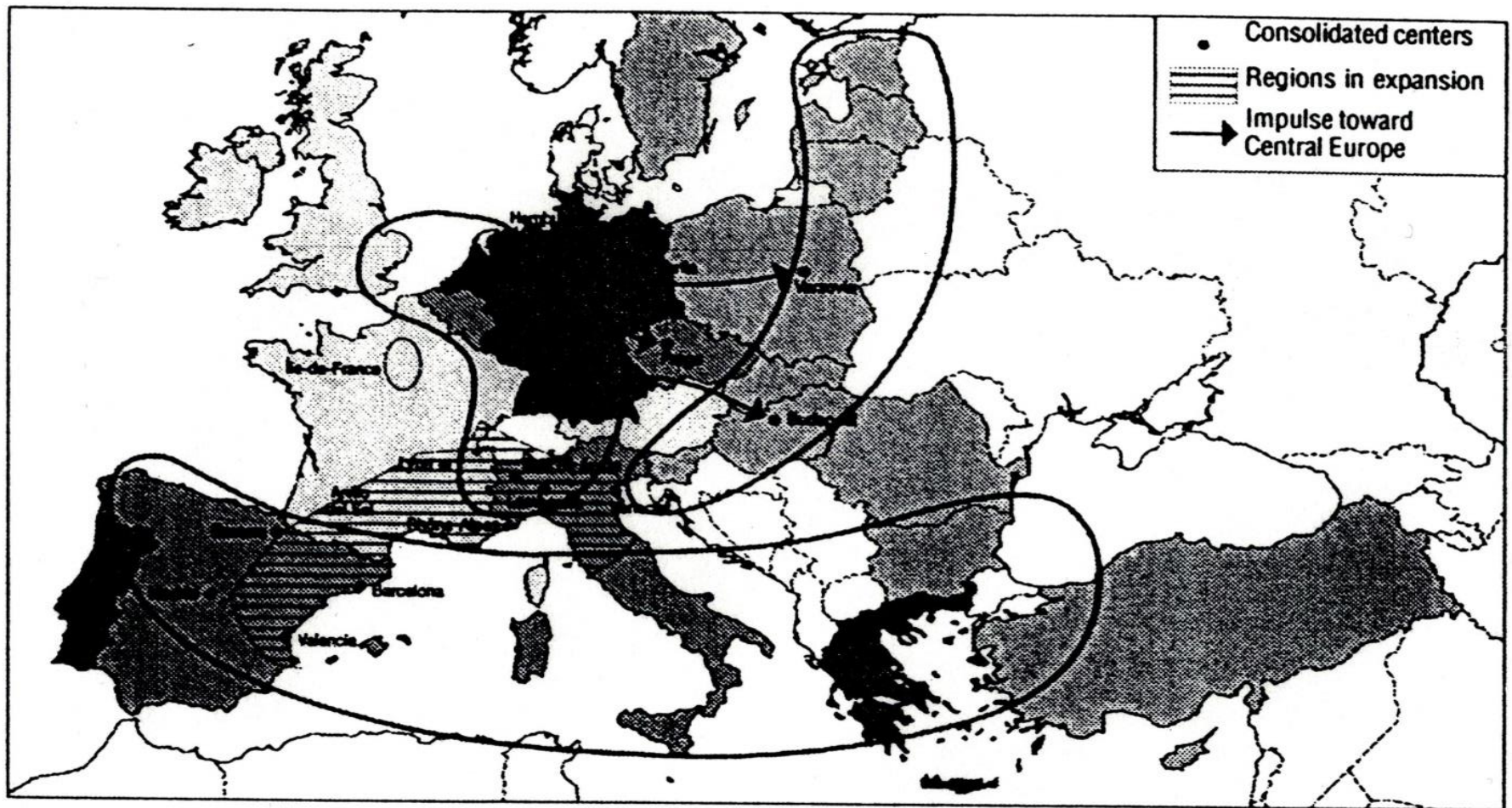
Taču nevajag arī visu vienkāršot. Visa sabiedrība bija un vēl ir pārejas periodā, es to pat sauktu par revolucionāro pārkārtojumu periodu. Jebkuri nopietni pārkārtojumi sākas ar galējiem viedokļiem. Piemēram, zemes tirgus – vieniem pilnīgi bez ierobežojumiem, citiem – tādēļ ierobežojumi, kas visu pārējo. Un diamžēl ir iatērā

Table 8
Gross Domestic Product, 1989–1998

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Eastern Europe ^a	100	93.2	82.9	79.3	79.0	82.1	86.8	90.1	92.1	93.5
Bulgaria	100	90.9	83.3	77.2	76.1	77.5	79.7	71.6	66.6	69.0
Czech Republic	100	98.8	87.3	86.9	86.9	88.8	94.1	97.7	98.0	95.8
Hungary	100	96.5	85.0	82.4	81.9	84.4	85.6	86.8	90.7	95.3
Poland	100	88.4	82.2	84.4	87.6	92.1	98.6	104.5	111.7	117.1
Romania	100	94.4	82.2	75.0	76.2	79.2	84.8	88.2	82.1	76.1
Slovakia	100	97.5	83.3	77.9	75.1	78.7	84.2	89.7	95.6	99.8
Slovenia	100	91.9	83.7	79.1	81.4	85.7	89.3	92.4	96.6	100.4
Baltic countries	100	97.8	89.9	67.9	58.2	55.2	56.4	58.8	63.7	66.5
Estonia	100	91.9	82.7	71.0	65.0	63.7	66.4	69.0	76.3	79.4
Latvia	100	102.9	92.2	60.1	51.1	51.5	51.0	52.7	57.3	59.3
Lithuania	100	96.7	91.2	71.8	60.2	54.3	56.1	58.7	63.0	66.2
Russia	100	97.0	92.2	78.8	71.9	62.8	60.2	58.2	58.7	56.0
CIS ^b	100	96.8	90.9	78.0	70.4	60.3	56.9	55.0	55.6	54.0
Former GDR	100	84.5	68.3	73.6	80.4	88.2	92.0	95.0	96.6	98.5

Source: United Nations, Economic Commission for Europe, *Economic Survey of Europe*, 1999, no. 2.

^aIncludes, apart from those indicated on the table, the following countries: Bosnia-Herzegovina, Croatia, Macedonia, and Yugoslavia (including Serbia). The Baltic republics and the CIS are not included.

Source: M. Ahijado and R. Osuna, *La ampliación al Este I. Unión económica y monetaria Europea* (Madrid: Pirámide, 1999).

Figure 4 The Three Regions of Europe

Quintillan, Guerrrero par Eiropas (ES + potenciālās dalībvalstis) dalījumu trīs līmeņu ekonomiskās attīstības zonās (1999, p.64)

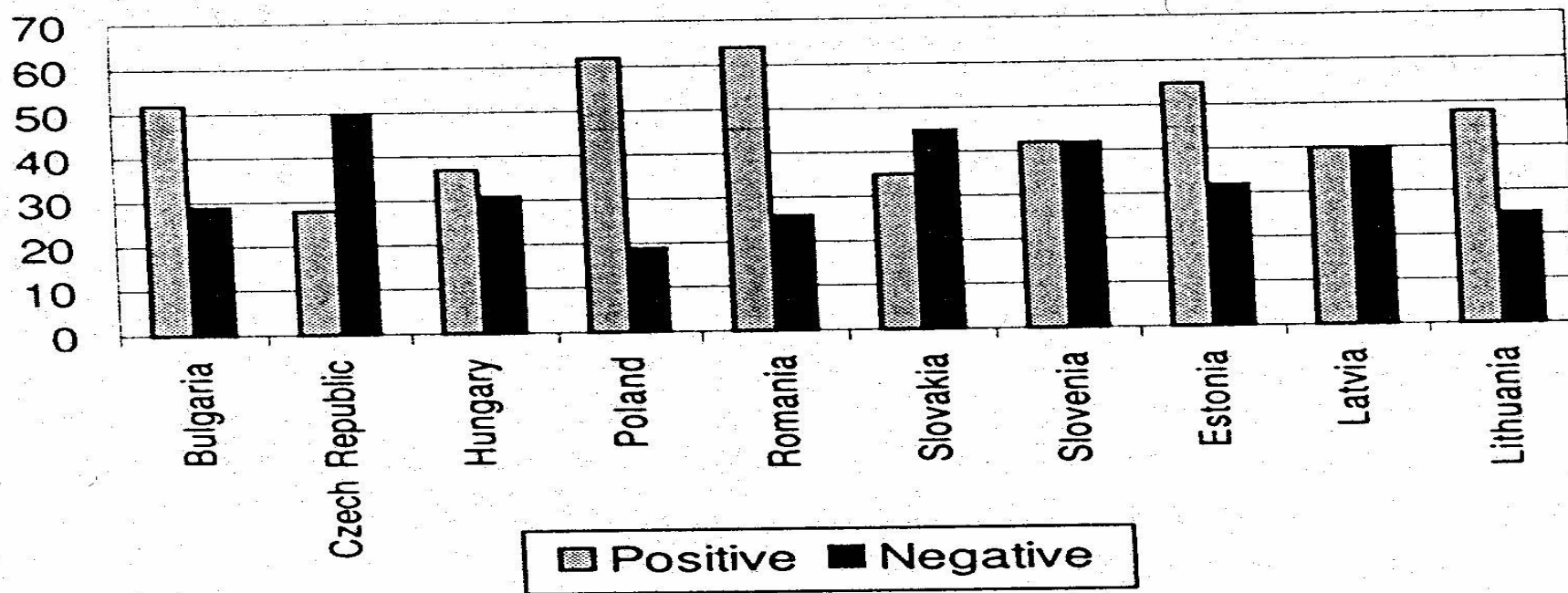
manufactured goods of low labor intensity (above all textiles).

Growth is proceeding along three areas; one central and the other two spun off from the center. Represented graphically they show three crescent-shaped zones. The picture that emerges is one of three Europes that are moving and will continue to move for many years at different speeds:⁷ the hot crescent, which goes from London to Frankfurt, via the Île de France to the Valley of Aosta; the southern periphery or yellow crescent, consisting of Portugal, Spain, Greece, and perhaps Italy; and a third zone which we might call the white crescent, in the center and east of the continent, in other words the eleven or twelve countries that are the focus of this article. The rest of the countries (e.g., Scandinavia and Ireland) probably fall in the first zone, if at the periphery. Since the countries in the second zone will take about thirty years to reach the average GDP per inhabitant of those in the first zone, and those in the third zone will need another thirty years to catch up with those in the second zone, it is obvious that the countries in the third zone will take, in principle (if the calculations in the literature are correct), sixty years to approach future community averages (Fischer, Sahay, and Végh 1998a, 1998b). This may seem like a long time for those who are most impatient, but on a historical scale it is not really so long. This is especially so if—as we hope—the process unfolds in a context of political stability and is seen against the backdrop of the historical past that plagued the nations of the continent for centuries.

Attieksmes pret brīvā tirgus ekonomiku (Quintillan, Guerrero, 1999, p.70)

70 INTERNATIONAL JOURNAL OF POLITICAL ECONOMY

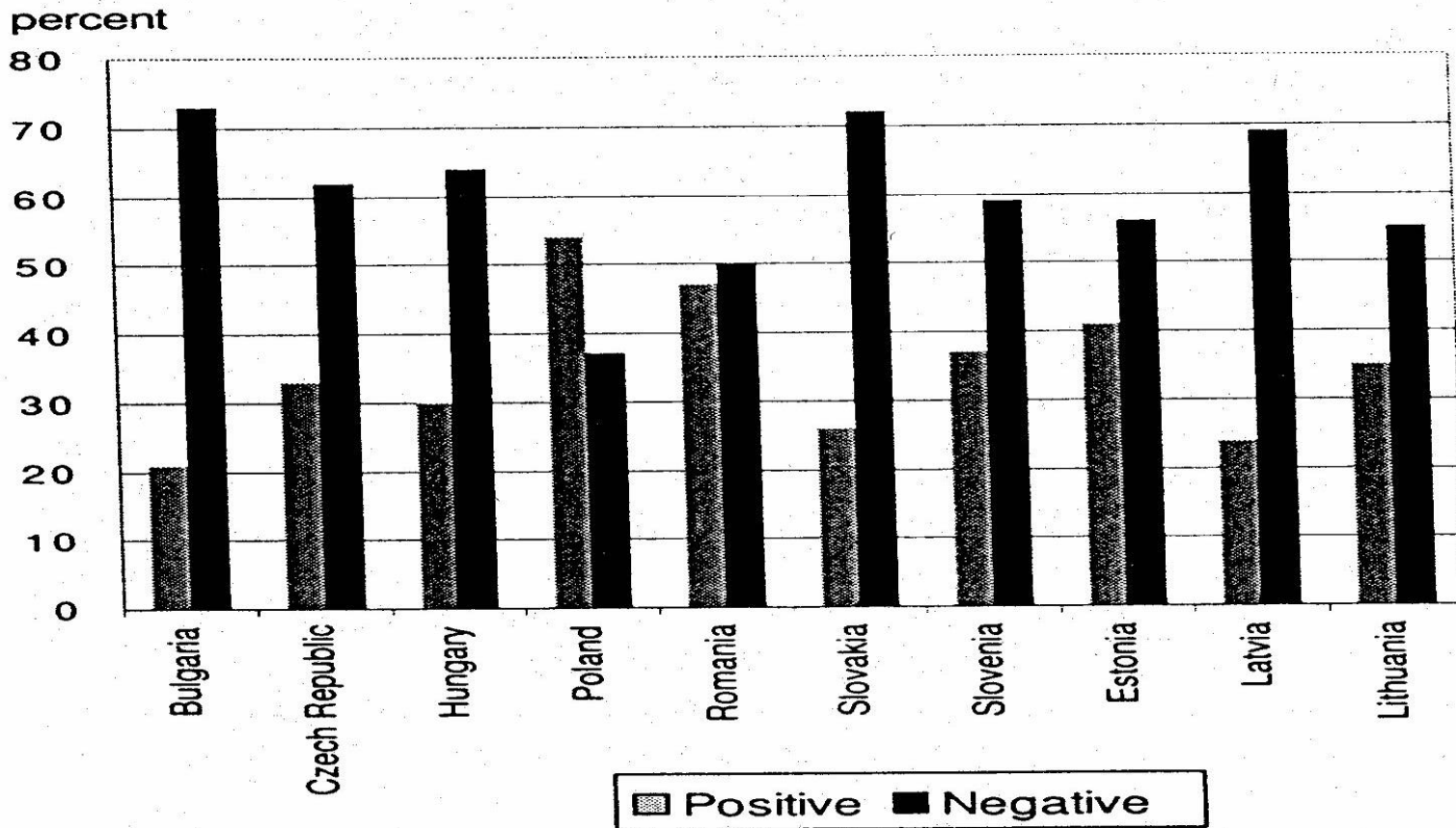
percent

Source: World Bank, *World Development Report, 98/99*.

Figure 5 Opinions on the Free Market Economy

Viedokļi par demokrātijas attīstību un darbību (Quintillan, Guerrero, 1999,p.71)

Source: Authors' elaboration from: European Commission, *Central and Eastern European Eurobarometer*, no. 8.

Figure 6 Opinions on How Democracy Is Developing and Working

LR Saeimas vēlēšanu rezultāti (Duvold et al., 2020, p.88)

88 K. DUVOLD ET AL.

Political parties elected to the Latvian Saeima

	1993	1995	1998	2002	2006	2010	2011	2014	2018
Latvia's Way ^a	32.4	14.6	25.3 ^b	9.5	8.6	7.7			
National Alliance ^c	19.0	6.3	14.7	5.4	6.9	7.8	13.9	16.6	11.0
Harmony ^d	16.8	11.2	14.1	19.0	20.4	26.6	28.4	23.0	19.8
LZS ^e	15.7	6.3		9.4	16.7	20.1	12.2	19.5	9.9
Equal Rights ^f	5.8								
Centre/Master ^g	4.8	15.2							
Siegerist Party ^h		14.9							
Unity Party		7.1							
Socialists		5.6	12.8						
People's Party ⁱ			21.2	16.6	19.6				
Social Democrats			12.8						
Unity ^j				23.9	16.4	31.2	18.8	21.9	6.7
Zatler's Reform Party ^k							20.8		
For Latvia from the Heart								6.9	
Association of Regions								6.7	
Who owns the state? [KPV LV]									14.3
New Conservative Party									13.6
Development/For! [LA-KP!]									12.0

Source: Latvian Central Election Committee, Auers (2015)

^aLatvia's Way (1993–1998)/New Party (1998)/First Party (2002)/LPP-LC (2006)/PLL (2010)

^bCombined figure for Latvia's Way and First Party

^cFatherland & Freedom (1993–1995)/LNNK (1993–1995)/LNKK-TB (1998–2006)/National Alliance (2006–)

^dNational Harmony Party (1993–1998), For Human Rights in United Latvia (2002), Harmony Centre (2006–2011), The Social Democratic Party 'Harmony' (2014–)

^eFarmers Union (1993–1998), Farmers & Green Union (2002–). Figures for Christian Democrats are also included (1993–1995)

^fPart of the For Human Rights in United Latvia in the 2002 Saeima election

^gDemocratic Centre Party (1993), Democratic Party Master/*Saimnieks* (1995)

^hAlso called People's Movement for Latvia

ⁱPart of the For Human Rights in United Latvia in the 2002 Saeima election

^jNew Era in 2002

^kMerged with Unity after 2011

IKP pieaugums gadā uz cilvēku (%) Baltijas valstīs (Duvold et al., 2020, p.103)

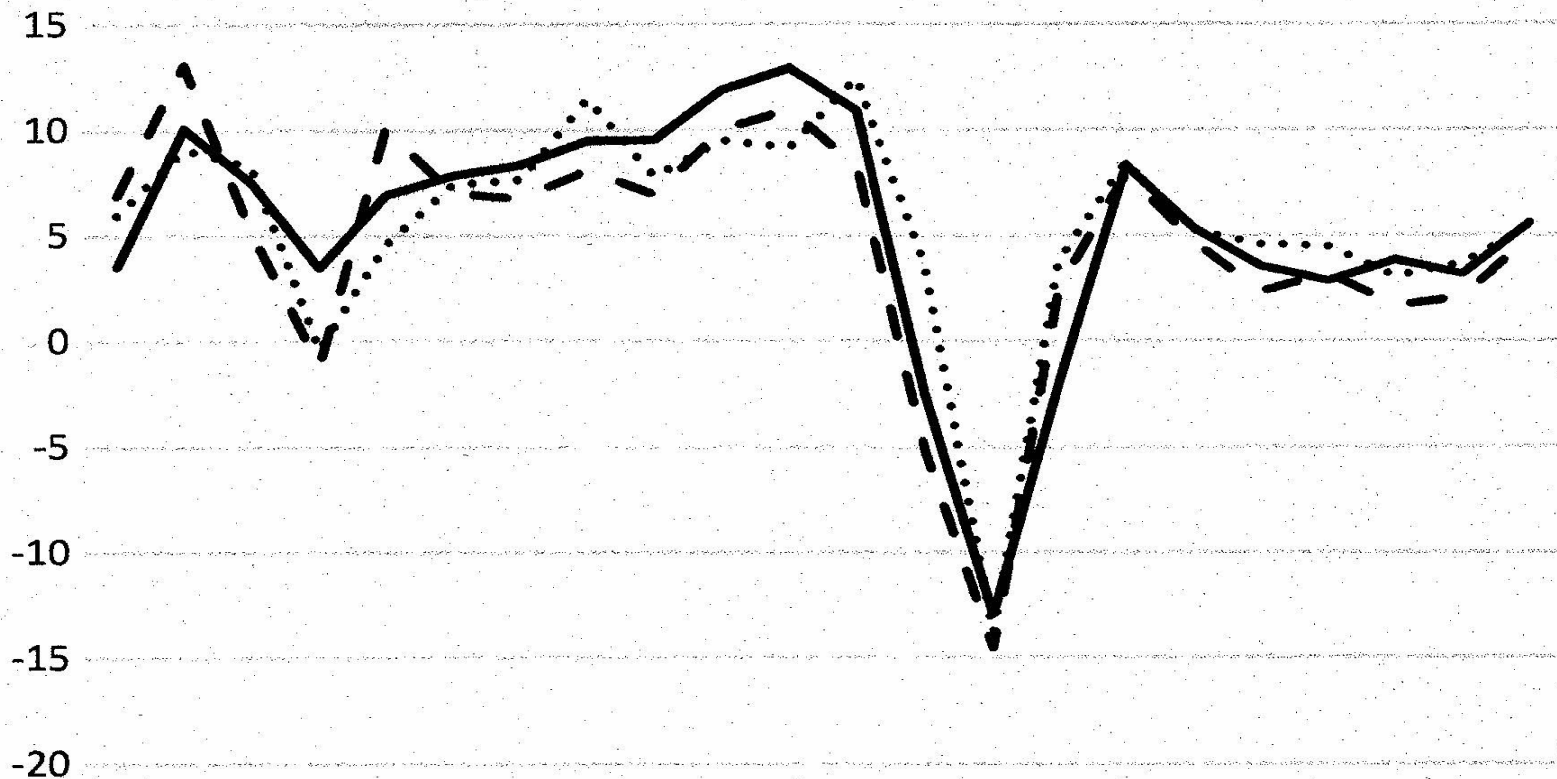

Fig. 4.3 GDP per capita growth (annual percentages) in the Baltic States, 1996–2017. Source: World Bank (<https://data.worldbank.org>). Dashed line: Estonia; solid line: Latvia; and dotted line: Lithuania

Politiskā neapmierinātība Baltijas valstīs (Duvold et al. ,2020,p. 112)

Table 4.7 Political dissatisfaction in the Baltic States, 2004 and 2014 (percentages)

	<i>Estonia</i>				<i>Latvia</i>				<i>Lithuania</i>			
	<i>Maj</i>		<i>Min</i>		<i>Maj</i>		<i>Min</i>		<i>Maj</i>		<i>Min</i>	
	<i>2004</i>	<i>2014</i>	<i>2004</i>	<i>2014</i>	<i>2004</i>	<i>2014</i>	<i>2004</i>	<i>2014</i>	<i>2004</i>	<i>2014</i>	<i>2004</i>	<i>2014</i>
People are treated unfairly	66	61	77	79	71	75	82	81	77	82	75	77
People like me have no influence	77	74	84	91	83	73	83	86	82	77	84	82
Politicians do not care	77	66	89	89	84	83	89	91	86	82	87	84
Elections are not fair	24	24	40	39	22	33	40	44	32	42	37	28
Corruption is widespread	36	24	61	42	64	60	72	68	81	65	74	72
There is no respect for human rights	24	31	64	73	39	51	60	77	54	62	58	71

Source: Rose (2005) and Baltic Barometer (2014). Percentages indicate the share of respondents who fully and partly agree to the specific questions/statements (and thus illustrate the levels of political or performance-related dissatisfaction)

Baltijas respondentu politiskās subkultūras (Duvold et al.,2020, 118)

118 K. DUVOLD ET AL.

<i>Civic citizen-orientation</i> (8 %)	<i>Critical citizen-orientation</i> (11 %)
<i>Indifferent orientation</i> (21 %)	<i>Disillusioned orientation</i> (61 %)

Fig. 4.6 Political subcultures among the Baltic respondents. Source: Baltic Barometer (2014)

Uzticēšanās politiskajām un valsts institūcijām (Duvold et al., 2020, 144)

144 K. DUVOLD ET AL.

Table 5.7 Trust in political and state institutions 2001 & 2014 by ethnicity

	<i>Estonia</i>				<i>Latvia</i>				<i>Lithuania</i>			
	2001		2014		2001		2014		2001		2014	
	<i>Maj</i>	<i>Min</i>	<i>Maj</i>	<i>Min</i>	<i>Maj</i>	<i>Min</i>	<i>Maj</i>	<i>Min</i>	<i>Maj</i>	<i>Min</i>	<i>Maj</i>	<i>Min</i>
Courts	27	25	58	48	23	27	32	24	16	18	25	26
Police	20	18	65	51	26	30	29	31	26	25	38	43
Army	47	22	79	24	36	32	47	20	36	29	48	42
Parties	9	7	10	13	6	9	4	3	7	6	7	8
MPs	10	11	20	15	9	7	8	5	9	11	7	11
President	63	49	53	18	78	36	27	31	62	35	41	22

Source: New Baltic Barometer (2001) and Baltic Barometer (2014)

Note: 'Trust' is coded as those who rated the institution between 5 and 7 on a 7-point scale (1 = no trust at all, 7 = great trust). See also Table 4.6

Elite versus tauta/cilvēki (%) Latvijā (vecuma grupas, latvieši, krievvalodīgie) (Duvold et al., 2020, p.178)

178 K. DUVOLD ET AL.

Table 6.10 Elite versus the people (percentages)

	<i>LatL</i>	<i>LatR</i>	<i>LatL</i>	<i>LatR</i>	<i>LatL</i>	<i>LatR</i>
	<i>15-29</i>	<i>15-29</i>	<i>30-49</i>	<i>30-49</i>	<i>50+</i>	<i>50+</i>
Different values among people	73	81	75	83	69	76
Different elite values	63	59	71	61	71	70
Ordinary people prevented by elites	53	65	65	64	66	72
Not all politicians are the same	67	64	65	66	72	67
Democracy is about compromise	68	65	85	73	74	74
People unable to make future decisions	37	48	45	54	56	57
Politicians honest	10	10	13	11	39	20
Politics a struggle between good people and evil elite	31	28	35	35	41	54

Source: Post-Crimea Barometer (2015)

Note: The figures include those who agree, that is, give the answers 5–7 on a scale from ‘completely disagree’ to ‘completely agree’

Matrica apmierinātībai ar demokrātiju, priekšroku pagātnei un tagadnei (Duvold et at., 2020, p.206)

206 K. DUVOLD ET AL.

	<i>Dissatisfied</i>	<i>Satisfied</i>
<i>Present times</i>	A	B
<i>Past times</i>	C	D

Fig. 7.1 Four different combinations based on satisfaction with democracy and preference for past and present times

Apmierinātība ar demokrātiju un tagadni Baltijas valstīs (vairākums, krievvalodīgie) (Duvold et al., 2020, p.207)

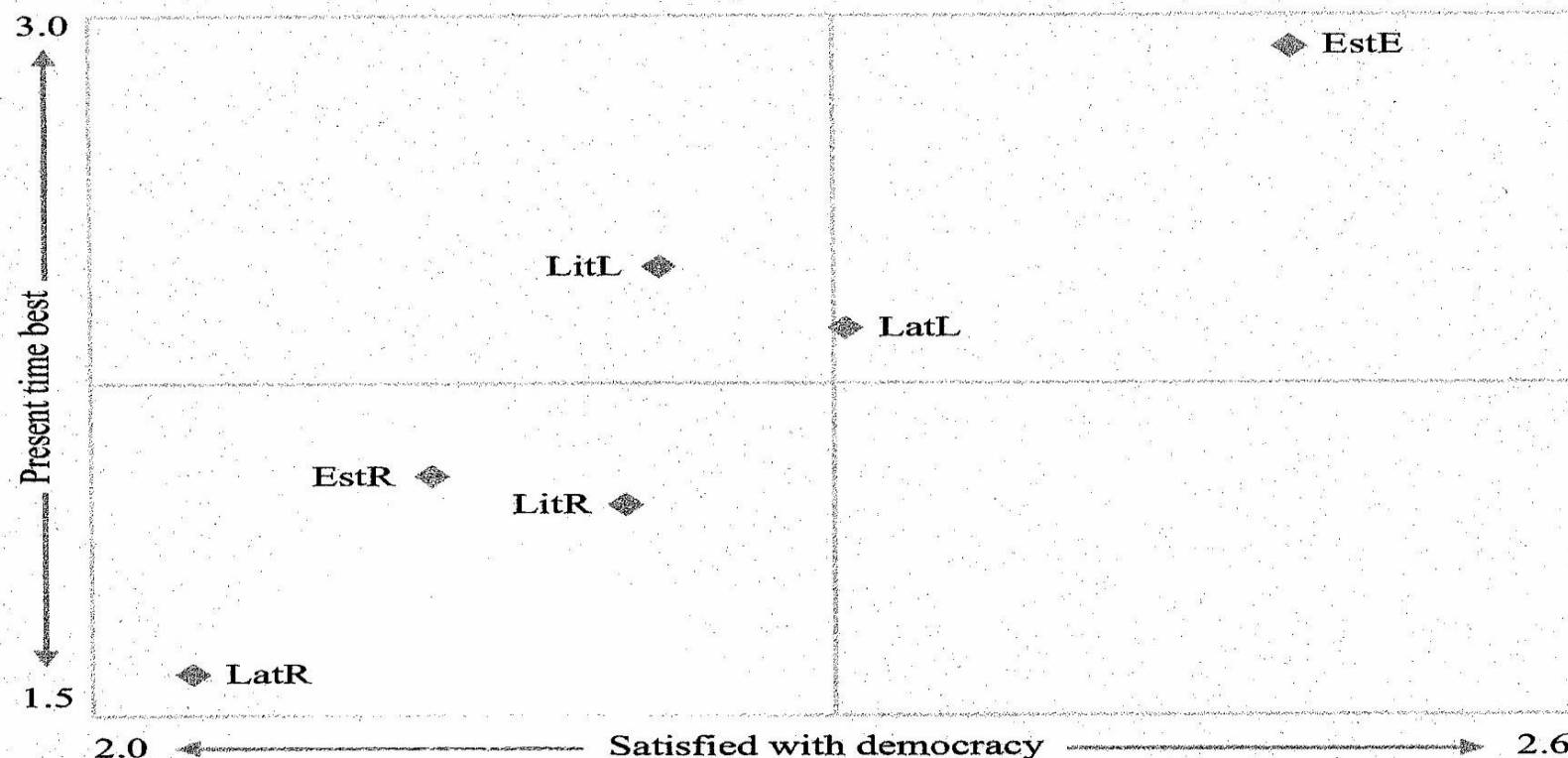

Fig. 7.2 Country and group scores based on Fig. 7.1 (percentages). Note: *Satisfaction with democracy* is based on the mean value, ranging from 1 (least satisfied) to 4 (most satisfied). *Prefer current times* is based on the mean value, ranging from 1=Soviet times, 2=Interwar period, 3=The period between re-independence and EU membership and 4=Present times. Source: Baltic Barometer 2014

G | M | F

July 2020

Figure 3. *Cadre, Patronage, and Captured Democracies*

Patronage Democracies

Albania
Bosnia and Herzegovina
Bulgaria
Croatia
Kosovo
North Macedonia
Romania
Serbia
Slovenia

Cadre Democracies

Czech Republic
Estonia
Hungary
Latvia
Lithuania
Poland
Slovakia

Captured Democracies

Moldova
Ukraine

Freedom House demokrātijas reitingi ES28 (Duvold et al., 2020, 167)

Table 6.1 offers snapshots of the state of democracy in the current EU member states ($N = 28$) in 2003, 2010 and 2018. It lends substance to the notion of the EU as a club of democracies. As a rule, there are no scores

Table 6.1 Freedom scores (1–7) within the EU. 2003, 2010 and 2018

	2003	2010	2018
Austria	1	1	1
Belgium	1	1	1
Bulgaria	1.5	2	2
Croatia	2	1.5	1.5
Cyprus	1	1	1
Czech Republic	1.5	1	1
Denmark	1	1	1
Estonia	1.5	1	1
Finland	1	1	1
France	1	1	1.5
Germany	1	1	1
Greece	1.5	1.5	1.5
Hungary	1.5	1	3
Ireland	1	1	1
Italy	1	1.5	1
Latvia	1.5	2	2
Lithuania	1.5	1	1
Luxembourg	1	1	1
Malta	1	1	1.5
Netherlands	1	1	1
Poland	1.5	1	2
Portugal	1	1	1
Romania	2	2	2
Slovakia	1.5	1	1.5
Slovenia	1	1	1
Spain	1	1	1
Sweden	1	1	1
United Kingdom	1	1	1

Source: Freedom House (2004, 2011, 2019)

Note: Freedom House uses a 7-point scale running from (1) strongly democratic to strongly autocratic (7) to classify the countries of the world into different regime types. The cut-off for democracies is set at 2.5

Autokratizācijas tendences ES un pasaulē (V-DEM, *Democracy Report 2020*, 14.lpp.)

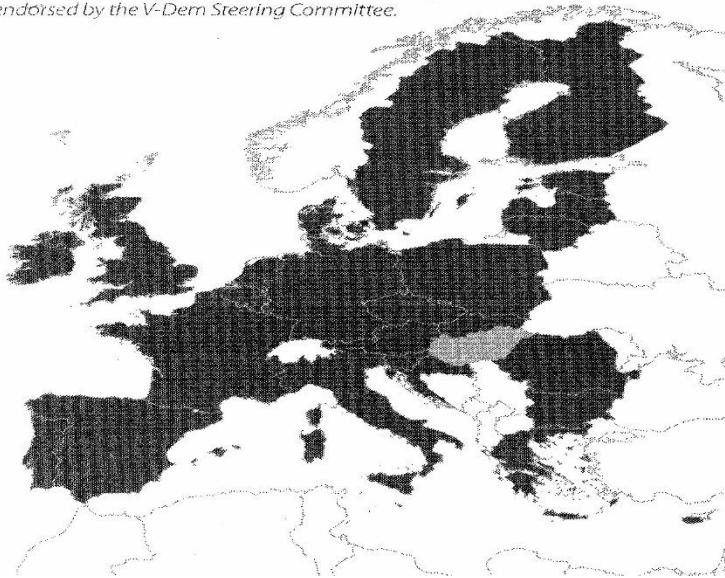
14 DEMOCRACY REPORT 2020

closed autocracies. This general positive historical trend should be borne in mind while we discuss the worrying specter of further declines that may be yet to come.

A regional breakdown of regime types further illustrates this point (Figure 8). Despite the ongoing autocratization, some regions harbor many democracies. All regimes in Western Europe and North America still qualify as democratic as well as three quarters of all countries in Latin America and the Caribbean. In all regions of the world – apart from the MENA region – democracies represent at least roughly one third of all countries.

FIGURE 7: HUNGARY – THE ONLY AUTHORITARIAN EU MEMBER STATE

This figure is based on the Regimes of the World typology (see Lührmann, Tanneberg and Lindberg 2018). This measure uses V-Dem data but is not officially endorsed by the V-Dem Steering Committee.

Autocratization Affecting More People Than Ever

- **Almost 35% of the world's population lives in autocratizing nations – 2.6 billion people.**
- **Only 8% live under regimes that are becoming more democratic.**
- **Eastern Europe and Central Asia is worst affected by autocratization: eight countries recorded significant regression over the last ten years.**
- **Turkey lost its status as a democracy in 2014 and has since descended into the bottom 20% in the world on the Liberal Democracy Index.**
- **The United States of America is the only country in Western Europe and North America suffering from substantial autocratization.**

The increasingly dramatic nature of present-day autocratization is depicted in Figure 9. The number of countries affected by autocratization (orange line, left side) has been rising since 1999. We now count 26 cases in 2019, up from 11 cases in the early 2000s to 17 in 2016. This total outnumbers the falling numbers of democratizing countries (green dashed line, left side: 22 in 2018). We have to go back to 1978 to find the world in an equivalent situation.

The difference is more pronounced than ever if one takes population size into account as in the right side of Figure 9. Almost 35% of the world's population – 2.6 billion – now live in nations undergoing autocratization while less than 8% of the people currently live under governments becoming more democratic.

DEMOKRĀTIJAS NOVĀJINĀŠANĀS Covid-19 pandēmijas laikā (*Freedom House, S.Repucci, A.Slipowitz, October 2020*)

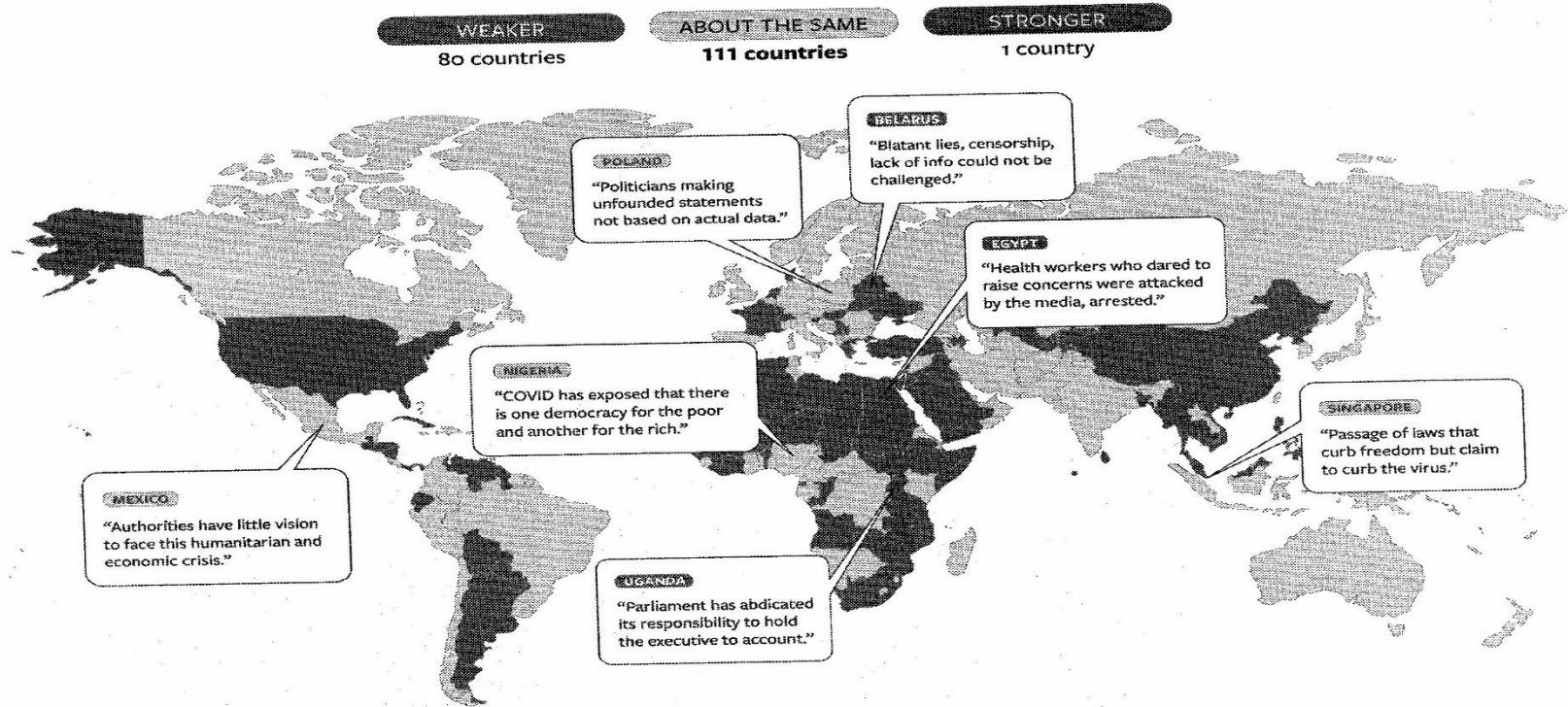
DEMOCRACY
UNDER LOCKDOWN

The Impact of COVID-19 on the Global Struggle for Freedom

@freedomhouse

GLOBAL DEMOCRACY HAS GROWN WEAKER DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Since the coronavirus outbreak began, the condition of democracy and human rights has deteriorated in 80 countries around the world.

i Kaimiņu SestDiena attālinātā sarunā
satiek automašīnā. Deputāts gan, gods
kam gods, piestāj stāvvietā, lai raksta
r tapšana neapdraudētu satiksmes drošī-
bu Rīgā.

r Kā viņš tagad skatās, ko pats ir
). radījis? Vai patīk? Tagad sajūtas esot
divējādas. Sākumā viņš to esot darījis ar
tīru sirdsapziņu. Svarīgi esot bijis nepie-
ļaut Zaļo un Zemnieku savienības (ZZS)
ā un komunistu nonākšanu koalīcijā «Es
vienmēr esmu teicis, ka [Aivars] Lem-
bergs ir Latvijas lielākā nelaime, taču, lai
vai kā tu skaties, esošās partijas vienmēr
ir bijušas ar viņu kaut kādā sasaistē.
Tāpēc bija jātaisa kaut kas pašam savs,»
viņš tagad saka. Komunistu kārts esot
nosargāta, lai gan Kaimiņš vēlāk uzzinā-
jis, ka Atis Zakatistovs ir sabijis arī
ii- komjaunatnē. Taču attieksme pret ZZS
7. mainījusies, tiklīdz tolaik samērā lielā
ā- KPV LV frakcija nonākusi Saeimā. Viņš
tagad atgādina, ka KPV LV ministri ir
i, vienīgie, kas tikušies ar Lembergu. Arī
e Kaimiņš tagad ir saskāries ar vēlētajū
neizpratni par ciešo sazobi ar valdošo
, koalīciju, taču tas, viņaprāt, bija jādara
tieši tādēļ, lai nepieļautu ZZS atgrieša-
is nos koalīcijā.

zē- «Visi tie, kas nonākuši Saeimā uz
... rādīja, tagad ir ļoti

A.Lemberga tiesas prāvas mediatizācija un Latvijas politiskā elite (A.Ozoliņš, P.Raudseps, B.Kļava, Ir, #8, 14)

kuļņemšana un daļu izspiešana tranzītbiznesa uzņēmumos saistīta ar 90. gadu vidu.

OLIGARHA TAPŠANA

?? 90. gados bijušajā Padomju Savienībā atrasanas istajā vietā istajā brīdī deva iespēju īsā laikā iegūt pasakainas bagātības, ja vien cilvēku pārāk neapgrūtināja sirdsapziņa. Aivars Lembergs tolaik bija paspējis iekārtoties vienā no potenciāli ienesīgākajām vietām visā postpadomju teritorijā. Okupācijas gados Ventspils kļuva par vienu no impērijas galvenajiem naftas un ķīmisko vielu eksporta centriem, un pēc PSRS sabrukuma dabas resursu pirkšana par lētu naudu Austrumos un pārdošana ar milzīgu peļņu Rietumos varēja cilvēku ātri padarīt par miljonāru. Lembergs jau 1988. gadā tika iecelts par Ventspils pilsē-

amatu izmantošanu savās interesēs.

?! Ir loti ticami, ka tieši no tranzītuuzņēmumiem nopelnītā nauda lika pamatu Lemberga varas tālākai izaugsmei. Apsūdzībā aprakstītas epizodes ļauj izsekot, kā turpmākajos gados nelielās ostas pilsētas mērs nostiprināja savu ietekmi tā laika vadošajās partijās – Latvijas ceļā, Saimniekā, TB/LNNK, LSDSP un ZZS – un kā savās interesēs ieguva noteicošu ietekmi svarīgākajā pilsētas uzņēmumā Ventspils Nafta. Vēlāk VN nopirka laikraksta *Neatkarīgā Rīta Avīze* izdevēju *a/s Preses nams* un caur privatizāciju ieguva kontroli pār lielo valsts uzņēmumu *Latvijas Kuģniecība*.

Lai gan jau no 90. gadu otrās puses Lemberga bagātības izcelsme sabiedrībā izsauca daudz jautājumu, jāšaubās, vai prokuratūra

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

1. **Manuel Ahijado Quintillan** and **Ruben Osuna Guerrero**, 2. The Change of System (1989-1999), *International Journal of Political Economy*, vol.29, no.2, Summer 1999,pp.49-73.
2. **Oswald, M.** (2019).*Strategisches Framing.Eine Einführung*. Wiesbaden: Springer VS
3. **Duvold, K., Berglund, S.Ekman,J.** ,(2020). *Political Culture in the Baltic States. Between National and European Integration*. Cham: Palgrave Macmillan
4. **Pētersone, K., Būmane, I.** (2020). *Valstsvīrs Anatolijs Gorbunovs*. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC.
5. **Ozoliņš,A., Raudseps,P.,Kļava,B.** Tiesa stiprāka par oligarhu. *Ir*, #8, 25.II-3.III, 2021, 12-15.
6. **Kolāte,S.** Kam pieder nauda? *Sestdiena*, 26.februāris – 4.marts 2021, 20-23.
7. **Krūmiņš,G., Šiliņš,J.** (2020). *Personas un laikmets. Latvijas Republikas dibinātāji un atjaunotāji*. AS «Latvijas Mediji»,b.v.